

Kreativni načini čitanja i doživljaja slikovnica

Alma Flor Ada i F. Isabel Campoy

Čitanje uvijek može biti kreativan proces, osobito kad se naoružamo različitim tehnikama i strategijama rada na tekstu. Predstavljamo vam tri tehnike čitanja tj. rada sa slikovnicama za koje vjerujemo da će vam biti koristan alat u radu s najmlađima i dati novu dimenziju vremenu koje u vrtiću posvećujete slikovnicama.

Transformativni dijaloški proces

Kad odgajateljica potakne djecu na stvaranje veza između priča i njihovih vlastitih iskustava, to stvara priliku da djeca progovore o stvarima koje ih zaokupljaju

Transformativno obrazovanje ima za cilj podržati potpun razvoj ljudske osobnosti i ljudskih vrijednosti kao što su suosjećanje, velikodušnost prema sebi i drugima te želja za izgradnjom miroljubivog i pravednog svijeta temeljenog na jednakosti. U ovom kontekstu proces čitanja postaje puno življi i uzbudljiviji. Transformativni dijalog se opisuje kao proces od četiri faze. Ove četiri faze se u stvarnom životu

ne odigravaju uvijek linearnim redoslijedom, niti se mogu precizno odvojiti jedna od druge.

Deskriptivna faza

Glavni izazov za odgajateljice u ovoj se fazi sastoji u tome kako osmisliti deskriptivna pitanja koja od djece traže da se osvrnu na tekst, što se razlikuje od postavljanja jednostavnih, memorijskih pitanja, za koja je dovoljno tek

upamtiti sadržaj teksta. Iako su obje vrste pitanja usredotočene na sadržaj teksta, ipak postoji bitna razlika među njima. Memorijska pitanja su pitanja tipa: *Što se dogodilo? Tko je to učinio? Gdje se to zbilo?* Ovo su najčešća pitanja kojima se ispituje razina razumijevanja teksta i, nažalost, uglavnom jedina vrsta pitanja koja se postavljaju djeci koja se tek upoznaju s čitanjem. Ova pitanja po svojoj prirodi ne potiču dijalog. Reflektivna pitanja, pak, navode djecu na razmišljanje o priči i na zauzimanje stava prema njoj. Najjednostavnija pitanja ove vrste su ona kojima se saznaje što se u priči djeci sviđalo, a što ne. Reflektivna deskriptivna pitanja ujedno su i prava pitanja otvorenog tipa. Prava su pitanja stoga što odgovor nije poznat prije nego što je dat, a otvorena su zato što dopuštaju mogućnost razlike u odgovorima. Reflektivna pitanja se usredotočuju na opis, tako što od djece traže da ispitaju likove, motivaciju i teme prisutne u priči.

- Što ti se u priči sviđa, a što ne?
- Kako bi ti opisao/la _____? (jednog od glavnih likova u priči)
- Što misliš, zašto je _____ (glavni lik) donio takvu odluku?

Faza individualnog ispitivanja

Vrlo je važno da razgovor o priči dopušta djeci prikazati odnos između priče i njihovih vlastitih iskustava, misli i osjećaja, čime se postiže stvaranje veze između procesa čitanja i stvarnog života djeteta (čime ovo prvo dobiva na značaju u dječjim očima). Transformativan odgoj i obrazovanje, pak, priznaje dječju individualnost kao integralni dio procesa učenja. Naravno, uključivanje dječjeg iskustva ide ruku pod ruku s uzimanjem u obzir i obitelji i lokalnih zajednica iz kojih djeca potječu. Kad uvidimo da je identitet djece usko povezan s njihovim obiteljima i lokalnim zajednicama, postaje nam jasno da priznavanje njihove kulture nije sporedan koncept, nego, naprotiv, čini samu srž takvog pristupa odgojnom procesu u kojem je dijete kao pojedinac u centru pozornosti, a kojem je osnova ono što dijete sa sobom donosi od kuće.

Kad odgajatelj/ica potakne djecu na stvaranje veza između priča koje se čitaju i njihovih vlastitih iskustava i osjećaja, to stvara priliku da djeca naglas progovore o stvarima koje ih zaokupljaju, kao i da odgajatelj/ce saznaju nove pojedinosti iz života djece iz svoje skupine. Pitanja pogodna za ovu fazu mogla bi izgledati otprilike ovako:

- Jeste li u svom životu do sada vidjeli, osjetili ili iskusili nešto poput ovoga?
- Jeste li ikad učinili, planirali ili htjeli učiniti nešto slično ovome?

- Kako bi netko u vašoj obitelji mogao reagirati na to?

Faza kritičkog razumijevanja

Nakon što usporede priču s vlastitim životnim iskustvima, djeca su spremna prijeći na razinu kritičkog razumijevanja. U ovoj fazi se vraćamo na samu priču, ali sada pristupamo dubljoj analizi i istraživanju alternativa s ciljem donošenja zaključka temeljnog na našim vlastitim vrijednostima. Na kojoj razini ćemo provesti ovakvu analizu, ovisi prije svega o dobi djece i o tome koliko su često ona prije toga bili suočena s potrebom kritičkog mišljenja. Ipak, ne treba podcjenjivati dječje sposobnosti samo zbog njihovih godina. S druge strane, za djecu je korisno ako ih rano dovedemo u situaciju kritičkog razmišljanja, pri čemu se podrazumijeva da su djeca sposobna za kritičko mišljenje samo ako tema razgovora spada u područje njihovog prethodnog iskustva te ovo predstavlja još jedan razlog zbog kojih su dječje slikovnice sjajno oruđe pri poticanju dijaloga. Kad razgovaramo o ponašanju likova iz priče, ovako bi mogla izgledati neka od pitanja upućenih djeci:

- Zašto mislite da je ovo bila dobra (loša) odluka?
- Tko ima koristi od ove odluke?
- Koja su druga rješenja moguća?

Faza refleksije/transformacije

U ovoj posljednjoj fazi, cilj vođenja dijaloga jest pomoći djeci da razmisle o

tome koje aspekte svog života mogu poboljšati i potaknuti ih da odluke donose imajući ovaj cilj u vidu. Djeca u vrtiću i ona starija i te kako su sposobna promatrati stvarnost oko sebe i sebi postavljati pitanja tipa: *Što bih ja volio/voljela da se promijeni? Kako mogu steći nove prijatelje? Kako da dam do znanja svojim prijateljima da ne želim da mi se podsmjehuju? Što mogu učiniti da ispravim stvari nakon što se posvađamo?* Mi ne želimo da djeca prihvaćaju ono što spada pod odgovornost odraslih, ali želimo da počnu spoznavati vlastitu sposobnost donošenja odluka i utječaja na svoj život i odnose s drugima i svijetom koji ih okružuje. Pitanja koja bismo im pritom mogli uputiti mogla bi izgledati ovako:

- Koje biste probleme htjeli riješiti onako kako je to učinio (glavni lik)?
- Na koji način želite surađivati s drugima da biste ostvarili ono što vam je važno, kao što su u priči surađivali (glavni likovi)?
- Na koji način želite pomoći drugima, kao što je to u priči učinio (glavni lik)?

Preuzeto i adaptirano iz:

'Comprehensive Language Arts', Del Sol Publishing 1998.

U edukacijama Pučkog otvorenog učilišta 'Korak po korak' u sklopu inicijative *Interkulturalizam i živjeti različitosti* provode se aktivnosti vezane uz primjenu transformativno-dijaloškog procesa.

Više informacija doznajte na <http://www.korakpokorak.hr/upload/vijesti/letak-vrtic11-12.pdf>

Procesna drama

Darija Vrtarić Jakoplić, odgajateljica
Dječji vrtić Ivanić Grad

Za odgajatelje, procesna drama pravi je izazov od trenutka osmišljavanja do provedbe – jer se u njoj osim poznavanja nekih dramskih tehnika očekuje prava, istinska uključenost. Kad djeca

jednom dožive procesnu dramu, njihova spontanost i sigurnost primjećuje se i u svim drugim dramskim aktivnostima. Upravo to odgajateljima otvara prostor za kreativnu proradu

brojnih vrtićkih sadržaja. Tako, na primjer, procesna drama ne mora uvijek biti osmišljena od strane odgajateljica. Priča ili slikovnica koju djeca rado slušaju, ili ona koju želimo dodatno

približiti djeci, također može poslužiti kao okvir procesnoj drami. Ovisno o cilju kojeg želimo postići, planirati je u tom slučaju možemo prema priči, kao zatvoreniji oblik procesne drame – u kojem je veći dio drame već definiran, ili kao otvoreniji oblik – u kojem težimo ostvarenju doživljaja dramskog iskustva, kreativnosti... (Gruić, 2002.). Ove smo godine u mješovitoj skupini pojačano uvodili dramske aktivnosti. Djeca su upoznata s različitim dramskim vježbama i formama i dramske aktivnosti gotovo su svakodnevne. Nakon čitanja slikovnice *Gospodin Nosko nalazi prijatelja*, priču oživljavamo i kroz procesnu dramu. Poruka prijateljstva i glavni lik bili su nam okvir za ovu procesnu dramu, i to s ciljem poticanja razvoja socijalnih vještina. U ovoj skupini djeca su vrlo dobro upoznata i s čarobnim pokretom kojim ulazimo u svijet mašte. Na primjer: *Kad tri puta pljesnemo i dva puta skočimo, krećemo u čarobni svijet Gospodina Noska, u jednu potpuno novu pustolovinu... tko je spreman i želi poći, neka ponovi čarobni pokret...* Taj znak ulaska i izlaska iz priče važan je također i kao psihološki moment odvajanja mašte od stvarnosti. Kad pustolovina započne, odgajateljica će, tada u ulozi voditelja, moći odrediti u kojem će se smjeru proces

odvijati prateći formu koju je unaprijed definirala ona sama, priča ili pak ideje i mašta djece. Kako bi provela zadani cilj, odgajateljica će i kao sudionik imati ulogu moderatora koji razvija radnju i usmjerava priču vodeći računa o postavljenom cilju - razvoju socijalnih vještina, stvarajući nepredvidive situacije, ili pak uvođenjem potpuno novog lika. Budući da smo Gospodina Noska doživjeli i kroz dramsku igru, ovaj put odlučujemo se za procesnu dramu otvorenijeg tipa. S osmišljenim osnovnim elementima procesne drame, ostavljamo dovoljno prostora i za razvoj drukčijeg smjera priče. Nakon ulaska u svijet mašte pokretom, potičem djecu na opisivanje zamišljenog mjesta radnje i imenovanje svega što vide. Djeca radnju smještaju ispred drva Gospodina Noska. Kucaju na zamišljena vrata, starija djevojčica odmah prihvaća i nadograđuje trenutak stavljajući šal oko vrata i obraćajući se djeci kao Nosko. Uloge se mijenjaju i djevojčica postaje voditeljica. Istovremeno se djeca obraćaju Nosku kao ljudi koji bi željeli biti njegovi prijatelji. Imajući na umu cilj, potičem Noska na imenovanje vrlina koje bi želio da njegovi prijatelji imaju. Nosko se koristi

većinom pravila naše skupine govoreći u prvom licu. Nosko nas poziva u kuću, pokazuje sve prostorije svoje kuće i uključuje sve sudionike u doživljaj: sprema ručak (koristi se namirnicama iz centra kuhinje), pokazuje svoj televizor (pokazujući na plakat o vremenskim prilikama), pokazuje svoje fotografije iz raznih zemalja (koristeći se karticama o prirodi...). 'To je Francuska', objašnjava Nosko prijateljima. 'Ako želite, mogu vas tamo odvesti na skijanje. Putovat ćemo autobusom.' Djeca prihvaćaju. Koristim ključni trenutak za provođenje zadanog cilja – sada ga je važno prepoznati i iskoristiti, ali istovremeno poštujući i zamišljeni razvoj događaja, kojega nisam mogla unaprijed predvidjeti. 'Kako? Pa gavran nije znao letjeti, a ja ne znam skijati?' Obraćajući se Nosku, uključujem i ostalu djecu. Cilj mi je potaknuti djecu na promišljanje da nitko ne zna sve sam i da je svatko u nečemu dobar. Nakon razgovora moja je nova uloga vozač autobusa, jer to stvarno znam raditi dobro. U autobusu je procesna drama još dugo potrajala. Koristili smo razne materijale i pronalazili zajedno rješenja za mnoge situacije u kojima smo se našli. Na kraju smo avionom doputovali do mjesta s kojeg smo krenuli jer se drvo od samoće počelo sušiti... Kroz procesnu dramu moguće je pr(o)živjeti sve teme. Promislite na kojim biste područjima s djecom voljeli više raditi, a čini vam se da za ta područja ne pokazuju dovoljno interesa – u procesnoj drami djeca će ih bolje prihvatiti. Takva prihvaćenost je opravdana, budući da je procesna drama vrlo nenametljiv oblik dramske aktivnosti koja ima ulogu za svakoga, a ipak poštujući granice, te mogućnosti i individualnost svakog pojedinca.

Izvor:

1. Gruić, I.: *Prolaz u zamišljeni svijet - procesna drama ili drama u nastajanju*; Golden marketing, Zagreb, 2002.
2. Kulot D.; Ullrich H.: *Gospodin Nosko nalazi prijatelja*; Golden marketing, Zagreb, 2002.

U procesnoj drami, nakon ulaska u svijet mašte djeca često dograđuju priču

Vođeno čitanje

Biserka Šavora, prof.
Forum za slobodu odgoja, Zagreb

Vođenim čitanjem potiče se apstraktno, kreativno i kritičko mišljenje djeteta

Vođeno čitanje je strategija razvoja kritičkog mišljenja i učenja koju je moguće primijeniti u odgojno-obrazovnom radu s različitim skupinama – od djece u vrtiću do obrazovanja odraslih. Vođeno čitanje mogu primijeniti roditelji, odgajatelji i učitelji. Za razliku od transformativno-dijaloškog procesa u kojem je cilj čitanja osvješćivanje uvažavanja različitosti i ravnopravnosti, u vođenom čitanju naglasak je na kritičkom mišljenju i odnosu djeteta prema različitom sadržaju i informacijama. Njime se potiče apstraktno, kreativno i kritičko mišljenje te razvijaju kognitivne, emocionalne i socijalne sposobnosti djeteta. U radu s predškolskom djecom, odrasla osoba čita slikovnicu ili priču kroz tri faze: evokaciju, razumijevanje značenja i refleksiju.

U *prvoj fazi*, prije nego se započne čitati priča, djetetu se pokaže naslovnica i pročita naslov priče te mu se postavi pitanje: *Što misliš o čemu priča govori?* – time se kod djeteta budi interes i potiče osobno povezivanje s pričom, razvija mašta i verbalno izražavanje (faza evokacije). Kod primjene tehnike

u vrtiću, važno je omogućiti svakom djetetu da ima priliku izreći svoje predviđanje. *Druga se faza* sastoji od čitanja priče i prekidanja na najzanimljivijim dijelovima te postavljanju pitanja kao npr.: *Je li se u priči dogodilo ono što si predvidio?* Daljnja pitanja trebaju biti različite razine – od jednostavnih (doslovnih) do složenih. Jednostavno (memorijsko) je pitanje ono na koje djetete ima samo jedan odgovor, a složena pitanja od djeteta traže da povezuje, analizira, predviđa i sl. Važno je postavljati što više pitanja koja razvijaju maštu i povezuju sa svakodnevnim životom djeteta (npr. *Je li se tebi nešto slično dogodilo? Što bi ti na njegovom mjestu učinio?* i sl.). Postupno se može od djeteta tražiti da objasni zašto misli da će se dogoditi to što predviđa kako bi se, uz maštu, razvijala i racionalna strana mozga.

Prije nastavka čitanja priče, djetetu se postavlja pitanje: *Što misliš da će se dalje dogoditi u priči?* koje mu omogućava da predviđa daljnji slijed njezina tijeka. Djetetu treba dati dovoljno vremena da procesuirao odgovor, da preoblikuje svoje vizualne predodžbe u

vlastite riječi, i ne treba ga požurivati, ali ga se može potaknuti, kratkim pričavanjem podsjetiti što je pročitano u prethodnom dijelu. U razgovoru s djecom, tijekom primjene tehnike vođenog čitanja, važno je omogućiti svakom djetetu da iznese vlastiti odgovor na pojedino pitanje, no pritom se ovi odgovori ne smiju vrednovati. Djecu treba poticati da samostalno iznose različite odgovore, npr.: *Ante je rekao da je rijeka na Mjesecu plave boje, zamišlja li netko rijeku u drukčijoj boji?* *Treća faza* vođenog čitanja je vrlo važna. Ona povezuje početno predviđanje s novim sadržajem koje je dijete dobilo tijekom čitanja i razgovora te zaokružuje priču i razgovor o njoj. U ovoj fazi djetete potičemo da poveže priču s vlastitim iskustvom ili s nekom drugom pričom ili smisli drukčiji završetak priče. Npr. *Je li priča završila kako si očekivao?; Poznaješ li ti nekoga tko se ponaša kao Ante u priči?; Što bi promijenio u priči i zašto?* Vođeno čitanje, s dobro pripremljenim pitanjima, razvija četiri temeljna tipa razumijevanja: *globalno* (opće razumijevanje nekog sadržaja), *interpretativno* (otkrivanje odnosa i spajanje ideja iz različitih područja), *osobno razumijevanje* (povezivanje novih sadržaja s osobnim iskustvom) i *kritičko* (razumijevanje i otkrivanje dubine neke informacije). Pitanja koja se postavljaju djetetu na ovaj način prate razine Bloomove taksonomije i predstavljaju čvrst oslonac na kojem će se tijekom nastavka obrazovanja moći izgrađivati kreativna i kritička misao djeteta.

Tehnika vođenog čitanja sastavni je dio edukacije 'Čitanje i pisanje za kritičko mišljenje' koju provodi Forum za slobodu odgoja.

Više informacija naći ćete na <http://www.fso.hr/programi/rwct>

Pripremili smo za vas